

בידיו], הואיל ויש לחוש שמא יפלו מידו לא יישג בהם כלל.

הא — דמותר לישג בהם עראי ולא קבע — דמנחי ברישיה [תפילין בראשו, כדרכם].

הא — דמותר לישג בהם בין עראי ובין קבע — דפריס סודרא עלויה [כיסה את התפילין בסודר] והניחם אצל מראשותיו, ומותר לישג כיון שלא ניתנה תורה למלאכי השרת [רש"י].⁽¹²⁾

ומפרשינן: וכמה שינת עראי?

תני רמי בר יחזקאל: כדי הילוך מאה אמה.

תניא נמי הכי ששיעור שינת עראי הוא כדי הילוך מאה אמה:

הישג שינת עראי [תוספות⁽¹³⁾] בתפילין זרואה קרי צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו, והרי זה אוהז ברצועה של התפילין

ואינו אוהז בקציצה, בתפילין עצמן, מפני כ-ב שהיא קדושה עצמה מפני שי"ן של תפילין [ריטב"א], דברי רבי יעקב.

רבא אמר טעם אחר במה שאין ישגין שינת עראי חוץ לסוכה, ולא משום שמא ירדם כרב אשי, כי אין חוששין לזה והיינו טעמא דתפילין [רש"י]⁽¹¹⁾, אלא:

משום דאין קבע לשינה ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה, שאין אדם קובע עצמו לשינה, שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך, הילכך זו היא שינתו; ורק גבי תפילין דטעמא משום שמא יפיח בהם ולא משום איסור שינה, לפיכך כשהוא מנמנם מעט לא יבוא לידי הפחה.

תני חרא [למדנו בריתא אחת]: ישג אדם בתפילין שינת עראי, אבל לא שינת קבע.

ותניא אידך: ישג אדם בתפילין בין קבע בין עראי.

ותניא אידך: לא ישג אדם בתפילין לא קבע ולא עראי.

ומפרשינן לכל הברייתות שלא יסתרו זה לזה, לא קשיא:

הא — דאסור לישג בהם לא עראי ולא קבע — מיירי: דנקיט להו בידיה [אוהז התפילין

11. אבל הריטב"א כתב, שאף לרבא יש לחוש שמא ירדם, ואין מותר בתפילין אלא במניח ראשו בין ברכיו, אלא שבסוכה אסור אפילו במניח ראשו בין ברכיו.

12. בהגהות מיימוניות [תפילין ד כ] כתב על פירוש רש"י: וקצת קשה לדבריו, שהרי אם מונחים אצל מראשותיו, על זה אין שייך לומר "ישג אדם בתפילין; וראה שפת אמת בזה.

13. ביארו התוספות, שלפי דעת רבי יעקב, מותר לישג שינת עראי בתפילין אפילו בלילה, ואין חוששין שמא ימלך בדעתו וישג שינת

11. אבל הריטב"א כתב, שאף לרבא יש לחוש שמא ירדם, ואין מותר בתפילין אלא במניח ראשו בין ברכיו, אלא שבסוכה אסור אפילו במניח ראשו בין ברכיו.

וכתב עוד: ויש למדין מכאן, שהנודר או הנשבע שיעשה דבר בחצי הלילה, שאין לו לישג עראי קודם לכן, שמא ירדם באותה שעה ולא יעשה מצותו.

וליתא, שאין אומרים כן אלא בדבר שהוא אסור בגוף השינה כשיאריך בשינתו כהני דהכא, אבל בנשבע זה שאין השינה אסורה לו כלל,

ושינתו דרב — כדרבי, רב למדה מרבינו הקדוש, שגדל רב אצלו, והיה ישן רבי ביום כשיעור זה.

ושינתו דרבי — כשינתו דוד. כך קיבל רבי מאבותיו שזו היתה שינת דוד מלך ישראל.⁽³⁾

ודוד — כדסוסיא [כשינת הסוס].

ודסוסיא — שיתין נשמי.

אביי הוה נאים ביום [רש"י] כדמעיל מפומבדיתא לבי כובי [ישן היה ביום כשיעור מהלך מפומבדיתא לבי כובי] שהוא ששה פרסאות [רש"י].⁽⁴⁾

קרי עליה רב יוסף את הפסוק: "עד מתי עצל תשכב, מתי תקום משנתך".

תנו רבנן:

וחכמים אומרים: ישן אדם בתפילין שינת עראי, אבל לא שינת קבע.

כלומר: ביום ישן אדם שינת עראי, כי אין לחוש שמא ימלך ויישן שינת קבע, אבל בלילה אין ישן אפילו שינת עראי, הואיל ויש לחוש שמא ימלך ויישן שינת קבע [תוספות עפ"י מהרש"ל]⁽¹⁾

וכמה שינת עראי: כרי הלוך מאה אמה.

אמר רב: אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס משום ביטול תורה.

וכמה שינת הסוס? כדי שיעור שיתין נשמי [ששים נשימות].⁽²⁾

אמר אביי: שנתיה דמר [שינתו של רבה בר נחמני] ביום — כדרב.

ממנו למד אביי מידת שינתו, שהיה ישן רב ביום כשיעור זה.

כלל, דשמה היה ניעור כמה כמה פעמים בתוך שינתו ולא היה ישן שתין נשמי בבת אחת; ויש אומרים שהוא יותר מחצי שעה; ויש אומרים שהוא שיעור מעט יותר משלשה מינוט.

3. בשולחן ערוך [ד טז] כתב: דוד היה נזהר שלא לישן שיתין נישמין כדי שלא יטעום טעם מיתה; ומבואר שסובר: שזו היתה שינתו של דוד אפילו בלילה.

והרמ"א כתב שם, דמסוגייתנו משמע שרק ביום היה נזהר כן.

וכתב המגן אברהם, שבסוגייתנו לא נמצא כן אלא על האמוראים, אבל דוד המלך עצמו אפילו ביום היה נזהר, וכמבואר בברכות ג ב.

4. לשון רש"י: דמפרש במקום אחר דהוה שיתא

קבע, ובכך היא גוונא מדברת הברייתא; וראה בהערה בעמוד הבא, שלריטב"א שיטה אחרת בזה.

1. והריטב"א מפרש מחלוקת רבי יעקב וחכמים, שלרבי יעקב מותר לישן בתפילין אפילו שינת קבע, ואילו לחכמים אסור לישון בהם שינת קבע, שמה יפיח ושמה יראה קרי.

2. בשולחן ערוך או"ח סימן ד מבואר, שדוד לא היה יושן כלל שיעור שתין נשמי בבת אחת, כדי שלא יטעום טעם מיתה.

וכתב בבואור הלכה שם: רבו בו הדיעות בשיעור זה, יש אומרים שהוא שלש שעות, וראיה, מהא דהאר"י ז"ל היה ישן בשבת שתים ושלש שעות; ויש דוחין, דשאני תלמיד חכם בשבת דמצוה לענג השבת, ועוד אינו מוכרח

הנכנס לישן שינת עראי ביום, רצה חולץ את תפיליו, רצה מניח. לפי שביום אין דרכו של אדם לשמש מיטתו ולא לישן שינת קבע.

ואילו בלילה הרי זה חולץ תפיליו אפילו לשינת עראי, ואינו מניח שמא ימלך ויישן שינת קבע, דברי רבי נתן.

רבי יוסי אומר: הילדים [בחורים] לעולם, ואפילו ביום ולשינת עראי — חולצין ואינן מניחין, מפני שרגילין בטומאה.

והשתא סלקא דעתין לפרש, שהרהור מצוי בהן ושמא יראו קרי.

ומקשינן: האם לימא דקסבר רבי יוסי: בעל קרי אסור להניח תפילין? ! שאם אמנם כן היא שיטתו של רבי יוסי, יש לנו לפסוק הלכה כמותו, דקיימא לן: רבי יוסי נימוקו עמו.⁽⁵⁾

אמר פירש אביו דברי רבי יוסי: בילדים ונשותיהן עמהן עסקינן, שמא יבואו לידי הרגל דבר לשמש כשהתפילין בראשן. והא ודאי אסור לבזותן לנהוג בהן קלות ראש.

תנו רבנן: שכח ושימש מטתו בתפילין, אינו אוחו לא ברצועה ולא בקציצה, עד שיטול ידיו, ואז יטלם לתפילין מפני שהידים עסקניות הן, ושמא נגעו במקום הטינופת.⁽⁶⁾ מתניתין:

מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי בחג הסוכות לטעום את התבשיל, ששיעור מועט הוא ואינו חייב בסוכה [ר"ן], ולרבן גמליאל הביאו שני כותבות⁽⁷⁾ ודלי של מים, שאינו חשוב [ר"ן].

ואף על פי כן אמרו: העלום לסוכה! שלא רצו לאכול ולשתות שום דבר חוץ לסוכה.

פרסי.

והאחרונים תמהו על זה שלא נמצא כן, ואדרבא משמע שהיה קרוב יותר? ! עוד יש להעיר, שאם כן היה יושן אביו ביום מהלך עשרים וארבעה מילין שהם יותר משבע שעות לפי חשבון המועט של חי דקות למיל, ותורתו מה תהא עליה? ! וראה אוצר מפרשי התלמוד.

5. כתב הריטב"א: מדלא דחי ליה דלעולם מותר בתפילין לאחר שראה קרי, אבל בעודו רואה קרי אסור, שמעינן, דמאן דאמר בעל קרי מותר להניח תפילין, אפילו בעודו רואה קרי קאמר.

ומיהו רבי יעקב דלעיל דסבר דכשהוא בעל קרי צריך להסיר תפיליו, סובר בודאי דעל כל פנים בשעה שהוא רואה קרי אסור בתפילין, ולפיכך צריך להסיר תפיליו; וראה שם בריטב"א ובמה שכתב הערוך לנר בדבריו, ובהערות על

הריטב"א הנדמ"ח.

6. והני מילי כשימש מיטתו, אבל אם ראה קרי לבד, בזה לא חיישינן כל כך שמא נגעו במקום הטינופת, ולכך הקילו לעיל לאחוז ברצועה ולהסירה, כדי לא להשהות התפילין על עצמו בעוד שהוא מטונף בהקרי, משנה ברורה.

7. החידוש במשנתנו הוא, שאף על פי שכל אלו חשובין אכילת עראי, מכל מקום החמירו על עצמם לאוכלם בסוכה, וכדמפרש בגמרא. ובענין שתי כותבות דחשבינן לה אכילת עראי, יש לפרשו בשני אופנים:

האחד: מפני שהוא פחות מהשיעור, דשיעור אכילת עראי היא עד כביצה ושתי כותבות הם פחות מכביצה.

השני: שהכותבות הואיל ופירות הן, לעולם חשוב אכילת עראי ואפילו אוכל מהם הרבה.

וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל [מאכל] פחות מכביצה, נטלו במפה. כלומר: לא נטל ידיו, אלא כרך ידיו במפה משום נקיות [רש"י].⁽⁸⁾

ואכלו חוץ לסוכה היות ואכילת עראי היא.

ולא בירך אחריו ברכת המזון, דסבר כרבי יהודה, שאינו חייב בברכת המזון אלא על אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה, וכדכתיב "ואכלת ושבעת וברכת".⁽⁹⁾

גמרא:

שנינו במשנה לעיל: אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, ושנינו כאן: מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ואמרו העלום לסוכה.

ותמהינן: הרי נמצא מעשה ששנינו במשנה, בא לפתור את תחילת דברי המשנה. שהרי לא אכלו תנאים אלו אפילו אכילת עראי חוץ לסוכה, וכי אטו דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר דבריהם!?

ומשנינן: חסורי מחסרא והכי קתני: אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, אבל אם בא להחמיר על עצמו הרי זה מחמיר, ולית ביה משום יוהרא [אין בו משום גאווה].⁽¹⁰⁾

ומעשה נמו, והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים

ואמרו: העלום לסוכה.

כז-א

שנינו במשנה: וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה — נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו:

ודייקנין: משמע שדוקא "פחות מכביצה" פטור מסוכה, הא כביצה — בעי סוכה.

ופרכינן: לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף, דאמר לעיל שתיים או שלוש ביצים אכילת עראי היא ומותרת חוץ לסוכה.

וגם תיובתיה דאב"י, דאמר לעיל שאכילת כביצה אחת עדיין אכילת עראי היא, ומותרת חוץ לסוכה; ואילו ממשנתנו משמע דבשיעור כביצה הוי אכילה החייבת בסוכה!?

ומשנינן: דילמא הא דשנינו "פחות מכביצה" אינו משום סוכה, אלא: פחות מכביצה — נטילה וברכה לא בעי. הא כביצה בעי נטילה וברכה.⁽¹⁾ אבל לישב

ברכה.

10. לשון הר"ן: אם רצה להחמיר על עצמו רשאי, כלומר: דלא חשיב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט, [ונראה, שאינו גורס בגמרא: ולית ביה משום יוהרא]; ובתור הכי קתני: ומעשה ברבי צדוק שלא החמיר על עצמו, לומר, שאם רצה תלמיד חכם שלא להחמיר על עצמו בכך, רשאי, ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצוות.

1. כתבו התוספות: ולא מישתרי במפה,

ונחלקו בו הראשונים, ראה רמב"ן במלחמות ובדברי הר"ן; ויסוד דבריהם בסוגיית הגמרא ביומא עט, ראה שם.

8. כתב הר"ן על פירוש רש"י: ולא היה צריך לפרש האי דנטלו במפה משום נקיות, דרבי צדוק כהן היה והיה אוכל על טהרת תרומה, וידים שניות הן ופוסלות את התרומה, שזו אחת מי"ח דבר, ואפילו פחות מכביצה מקבל טומאה.

9. כתב רש"י: אבל לפניו בכל שהוא בעי ברכה, שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא